

MIJN EEUW, MIJN VRIENDEN EN VRIENDINNEN

»PRIVÉ-DOMEIN«

NR. 32I

ANATOLI MARIËNGOF

MIJN EEUW,
MIJN VRIENDEN EN
VRIENDINNEN

VERTAALD EN BEZORGD DOOR
ROBBERT-JAN HENKES

UITGEVERIJ DE ARBEIDERSPERS
AMSTERDAM · ANTWERPEN

De vertaler dankt het Nederlands Letterenfonds voor de projectsubsidie; de uitgever dankt schwob.nl en het Nederlands Letterenfonds voor de productiekostensubsidie.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 1990, Anatoli Mariëngof
Copyright Nederlandse vertaling © 2022 Robbert-Jan Henkes/
bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam

Oorspronkelijke titel: *Мой век, мои друзья и подруги, Воспоминания Мариенгофа, Шершеневича, Грузинова*
(*Moj vek, moi družja i podrugji. Vospominanija Mariengofa, Šeršeneviča, Gruzinova*).

Oorspronkelijke uitgave: Moskovskij rabotsjij, Moskou

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Weteringschans 259, 1017 xj Amsterdam.

Omslagontwerp: Nico Richter
Basisontwerp: Kees Kelfkens
Omslagillustratie: Mariëngof, getekend door Georgi Jakoelov,
1920. Achmatova Museum, Sint-Petersburg /Alamy
Typografie: Nico Richter

ISBN 978 90 295 4386 6 / NUR 321

www.arbeiderspers.nl

INHOUD

MIJN EEUW,
MIJN VRIENDEN EN
VRIENDINNEN

9

*Mijn eeuw,
personages en decorstukken
– verklarende noten*

35^I

*De eeuw van Mariëngof
– nawoord van de vertaler*

387

‘Wat tijd is ’t, Apemantus, van den dag?’
‘t Is tijd voor eerlijk zijn.’

SHAKESPEARE

Ze zeggen: de geest en de letter. In deze schriftjes is alles werkelijk ‘naar de geest’. Ik zou zelfs zeggen – precies. En naar de letter? Natuurlijk niet. Wat voor duivels geheugen iemand ook bezit, letterlijk kan hij zich de zinnen en woorden die een halve eeuw geleden werden gezegd niet herinneren. Maar de essentie, de betekenis, de inhoud van de dialogen blijft onschendbaar bewaard. Zo werkt het menselijk geheugen. Dat is ons geluk, en soms ons *ongeluk*.

MIJN EEUW,
MIJN VRIENDEN EN
VRIENDINNEN

Mijn ouders kleden mij op hoogst krenkende wijze: niet in een broek, zoals het een man betaamt, maar in jurkjes, blauwe en roze. Het haar is lang, tot over de schouders.

Ik ben vier jaar oud, of iets daaromtrent.

Wij wonen in de Grote Pokrovka, de hoofdstraat van Nizjni Novgorod. De straat zal tegenwoordig wel anders heten. Zeker nu Nizjni allang niet meer Nizjni Novgorod is, maar Gorki. Ik ben er op de een of andere manier nooit meer geweest. Heb ik daar spijt van? Ach, ik weet het niet. Misschien wel niet.

Mijn stad is me even dierbaar, lief en vertrouwd als toen ik haar een halve eeuw geleden verliet: de oevers met het opgeschoten gras, de gammele houten brug over de Wolga, de grof beklinkerde oeverwegen, in de lente en herfst omzoomd door schuimende beekjes. Een laagbouw-, niet lawaaiige stad, met sierlijke rijtuigjes op luchtbanden en een vrolijk trammetje, het tweede in Rusland. Ze ratelden sinds de Al-russische Tentoonstelling in 1896 door de stad.

Tentoonstelling in Nizjni! De tram! Bezoek van de tsaar! Gouverneur Baranov op een witte hengst van nobel Arabisch bloed! Daarbij zat de gouverneur ook nog eens achterstevoren in zijn Engelse zadel, dat wil zeggen met het gezicht naar het blinkende achterdeel van het paard. 'Hoe dat zo?' zult u vragen. Nou, omdat hij voor de koets van de imperator uit reed. Hij kon toch niet met zijn rug naar de godgezalvde gaan zitten!

Als mama in haar kring terugdacht aan dat voor Nizjni Novgorod historische jaar, zei ze altijd: 'En ook onze Tolja werd in 1897 geboren. In de nacht voor Ivan Koepala. Als de varens bloeien en de schatkamers zich openen.'

Voor haar was van alle gedenkwaardige gebeurtenissen mijn verschijnen op aarde natuurlijk de gedenkwaardigste.

Nizjni! De lange muisgrijze hekken, de petroleumlantaarns, de karavanen met vaten van de beerputruimers en de overdadige, geldbeluste, bandeloze Alrussische Beurs. De kloosters, de paleizen van de vooraanstaande kooplui, de gevangenis in het centrum, en over de rivier de meerduizendkoppige factorijen van Sormovo, die toen al rood waren. Het geluid van de kerkklokken, de kapelletjes met hun wonderdoenende iconen in robijnen kettinkjes, de trillende vlammetjes van de armzalige kopekenkaarsen die de strenge, op cipressenhout geschilderde gezichten van de wonderdoeners beschenen. En ieder tweede huis een beschonken kroeg onder een groen uithangbord.

Wat er het meeste was? Nou, kroegen!

Het kan maar beter zo in mijn herinnering blijven, mijn eigenste Nizjni. Beter zo!

Ik hoef geen weerzien met de baldadige vrienden en vrijpostige vriendinnen van mijn jeugd. Ik zie ze nog voor me, in rokjes tot de knieën en met een strik in de dikke vlechten. Waarom zouden zij, mijn eerste, tweede, derde en vierde liefdes, dik en grijs en gerimpeld moeten worden en gaan trekkebenen? Want allicht trekkebenen ze inmiddels. En zullen er zelfs een paar al uitgetrekkebeend zijn.

Het leven!

Goed, wij wonen aan de Grote Pokrovka, niet ver van de brandwachtoren, die een rode ballon oplaat als het ergens brandt in zijn district.

De zoon van de conciërge, de zesjarige Mitja Lopoeshok, loopt de godganse dag op de stoep met de ijzeren ring van een kapotte ton te hoepelen.

Zo gauw ik in de deuropening verschijn, aan de hand van mama of de kindermeid, roept hij door de hele straat, alsof het afgesproken werk is: 'Meisje!.. Meisje!..'

En suist als een windvlaag langs.

En mij lopen de tranen over mijn neus.

Op niemand ben ik ooit zo jaloers geweest als op Mitja. Zijn verstelde moleskinbroek, zijn reusachtige rossige schoenen, afdankertjes van zijn grote broer, zijn haar in pagekapsel zoals bij onze vloerboeners – daar droomde ik gewoon van.

‘Meisje! Meisje!’ schreeuwt Mitja en klieft met zijn ijzeren hoepel bijna ons mopsje Nero doormidden, die hijgend mijn houten pistooltje met de lange, zwarte, door een kurk afgesloten loop meedraagt tussen zijn tanden.

‘Meisje! Meisje!..’

‘Zo’n basji-boezoek,’ bromt de kindermeid Mitja goedmoedig na.

Ik ben flink. Pers mijn lippen op elkaar. Kijk naar de lucht en doe alsof het gruwelijke woord ‘meisje’ niets met mij van doen heeft. O, als mama eens wist hoe diep ik lijd!

‘Nee, Lapoech,’ vertel ik mezelf, ‘je liegt. Ik ben een jongen! Een jongen! Een jongen!’

En wel tien keer herhaal ik dit trotse woord.

Het schone geslacht beklagt zich doorgaans over de natuur. Hoeveel knappe vrouwen hebben mij niet gezegd: ‘Ach, wat was ik graag een man geweest!’ Maar nog nooit heb ik gehoord van de martelaren die zich om de andere dag scheeren (toen was er nog geen elektrisch scheerapparaat): ‘Verrek, waarom ben ik geen vrouw!’

En mij, stel je voor, staken ze in roze en blauwe jurkjes! Waarom?

De kindermeid is een oude vrouw – dik, rond, groot. Trouwens, in die jaren kwam mij ook ons twee verdiepingen en een dakkapel tellend huis als groot voor, en de schamele tuin met de twee dozijn bomen.

Njanja lijkt opgebouwd uit ballen: een kleine (met een zwartkanten haarband), een enorme (met een granaatbroche op de boezem), en een heel erg enorme, die ergens op staat wat in bonten halfaarzen steekt. Deze drie ballen balanceren op elkaar, zoals je in het circus bij het jongleren ziet. Het oudje ruikt naar wierook en ritselt van bruin katoenfluweel.

Zij ademt rust, geborgenheid, stilte. Ze is een paar weken voor mijn verschijnen op de wijde wereld in huis gehaald.

Iets slechter trof het de vroedvrouw Jelena Borisovna, die mij haalde. Ze werd rechtstreeks van ons uit naar het gekkenhuis gebracht. Daaraan hebben mama, grootmoeder en alle verwanten vele jaren lang met afgrijzen teruggedacht.

Tijdens de grote vastentijd gingen njanja en ik meerdere keren per dag naar de communie. Kerken waren er in Nizjni Novgorod zoals gezegd meer dan genoeg, en wij bezochten de eerste, de tweede, de derde. Telkens aten we een stukje hostie – dat is het lichaam van Christus – en slurpten we een lepeltje wrange rode miswijn. Dat heet zijn bloed te zijn. En daarna nog ‘de warm’. Weer een wijntje.

Ach, wat was dat lekker!

En getweeën – oudje en kind – kwamen we opgekikkerd thuis.

Hier wisten de ouders natuurlijk niets van. Dat was ons grote geheim! Op zijn vierde is de mens heel gesloten en heel berekenend. Alleen de naïeve volwassenen flappen er, tot hun eigen schade, alles uit.

Ik speel met een bal. Ik zie hem nog zo voor me: de ene helft rood, de andere is blauw met dunne gele strepen.

De kindermeid zit op de grote Turkse divan te breien, waarbij ze haar lippen beweegt. Blijkbaar telt ze de steken.

De bal komt tegen de muur, stuitert terug en rolt onder de divan. Ik trek njanja aan haar rok.

‘De bal ligt onder de bank... Pak hem.’

Ze aait me met haar zachte hand over mijn hoofd.

‘Pak hem zelf maar, Toljetsjka. Jouw rug is nog jong en lenig!’

‘Nee, jij! Jij moet hem pakken!’

Zij blijft me maar over mijn hoofd aaien en zegt iets van een jongere rug.

Maar koppig herhaal ik mijn: ‘Nee, jij moet hem pakken. Jij! Jij!’

Njanja vindt terecht dat ik opgevoed moet worden.

Ik hoor en versta haar woorden al niet meer, maar kijk slechts van haat vervuld naar haar blinkende breinaalden, die op en neer gaan in haar zachte handen.

‘Jij moet hem pakken!.. Jij moet hem pakken!.. Jij moet hem pakken!..’

Ik zet een keel op. Brul als een wilde. Ik word zo rood als een brandweerton. Ik laat me op het tapijt vallen, trappel met de benen, zwaai met de armen, pleng woedende tranen.

Uit de aangrenzende kamer komt mijn geschrokken mama aangestormd.

‘Toljenka... Toljoenok... Duifje... Wat is er? Wat heb je, mannetje?’

‘Doe weg!.. Doe haar weg!.. Dat luie, slechte ouwe mens!..’
krijs ik en verslik me in mijn hysterische schreeuw.

Mama neemt mij op haar arm, drukt me tegen haar borst.

‘Rustig maar, mijn kleintje, rustig.’

‘Doe haar weg!.. Weg!.. Weg!.. Weg!..’

‘Toljetsjka, heb je dan zo’n ondankbaar hart?’

‘O, zit het zo! Jij vindt die ouwe heks liever dan je eigen zoon!’

En dan zijn er sukkels die kinderen van vier voor engeltjes houden!

‘Toljetsjka, liefste, beste...’

Mama spreekt mij toe, probeert me te kalmeren en om te kopen met een chocoladebonbon, een duchessepeer en nog iets waar ik ‘het allermeest van hou’. Maar ik gooi alles ver van mij weg, sla het uit haar hand en zet mijn afgrijselijke ‘Jaag haar weg!’ met de heetste tranen kracht bij. Ze stromen me uit de ogen als kokend water uit het kraantje van een sawar.

Tranen... O, dat machtige wapen! Wapen van kinderen en van vrouwen. Generaties lang beproefd in ontelbare familie-ruzies, kleine en grote.

‘Jaag haar weg!.. Jaag haar weg!..’

En toen? Mijn oude kindermeid – het rustpunt en toevluchtsoord van het huis – krijgt haar loon uitbetaald en wordt op straat gezet omdat ze niet onder de divan is gekro-

pen om de bal te pakken van een lelijk verwend klein baasje.

Het zou ook niet, als enige zoon!

Bij het afscheid zegt papa tegen haar: 'Veel dank voor alles, njanja. Neemt u het ons niet kwalijk.'

En als hij haar gekust heeft, geeft hij haar een 'premie'. Drie gouden tienroebelmunten.

Waarschijnlijk menen velen dat gewetenswroeging niet meer is dan een literaire frase, die in onze nuchtere tijd een beetje passé is.

Nee, daar kan ik het niet mee eens zijn!

Nu al meer dan een halve eeuw lang word ik voor die smerige geschiedenis met de bal die onder de Turkse divan was gerold door gewetenswroeging geplaagd.

Mama begeleidt het oudje naar de koetsier. Mama wrijft met een kanten doekje haar rode ogen en het puntje van haar zachte neus, die ook helemaal rood is, en zegt verdrietig: 'Ach, mijn duifje, niets aan te doen, Toljetsjka is nu eenmaal door een waanzinnige vroedvrouw gehaald.'

Ochtend.

Met een witte kam kamt mama mijn lange haar.

In zo'n geval zeggen alle moeders op de aardbol precies hetzelfde: 'Als zijde... als zijde. Pure zijde.'

Dan neemt mama mijn linkerhand en legt hem op de gouden kussenrol van de Turkse divan naast de lange vingers en de nageltjes als roze amandelpitten van haar eigen smalle hand: 'Kijk, Tolja, hoe jouw vingertjes op de mijne lijken. Ook de nageltjes zijn hetzelfde. Alleen de jouwe zijn piepklein.'

En ze kust iedere nagel apart.

'Je wordt waarschijnlijk een beroemde pianist.'

Maar ik heb daar oren voor noch naar. Handen, ogen, neuzen, kinnen, lippen zo dun als een draadje of zo dik als een worst – dat alles liegt en bedriegt niet minder dan onze slinkse tong. Hoeveel volslagen oenen met een arendsneus, slapjanussen met een vooruitstekende kin en buitengewoon minne mensen met goedhartige aardappelneuzen heb ik gezien...

‘Nee, nee’, brom ik, ‘ik word een beroemde draaiorgelman. Met een papegaai. Ik vind draaiorgels leuk.’

Dat maakt mama verdrietig.

Daarna zegt ze: ‘Al het andere heb je van papa. En je wordt net zo groot.’

‘Maar papa’s baard heb ik niet.’

Mama lacht. Waarom? Heb ik iets doms gezegd?

Ik frons beledigd en verkondig trots: ‘Ik weet waarvan papa’s gemaakt worden!’

Ze kijkt me geschrokken aan.

‘Ik weet het! Papa’s worden van kleine jongens gemaakt!’

Mama slaakt een opgeluchte zucht.

Ons gesprekje is in heel Nizjni beroemd geworden. Op de kop af tien jaar later werd me gevraagd door vicegouverneur Birjoekov, met wiens zoon ik een schoolbank had gedeeld in het Adelsinstituut van Nizjni: ‘Vertel eens, Tolja, waarvan worden papa’s gemaakt?’

Onze kokkin heette Katja. In mijn tegenwoordige vocabulaire was ze bolwangig, corpulent, zwartogig en -wenkbrauwig. Aan haar oorlellen bungelden zigeunerringen – zilveren wiel-tjes ter grootte van een confitureschoteltje.

‘Bah, heeft onze Katjenka de soep te zout gemaakt!’ zei papa zonder boos te zijn.

Of: ‘Bah, heeft onze Katjenka de roastbeef te ver doorgebraden!’

Hij hield van roastbeef en biefstuk met bloed.

‘Vandaag is zondag, Borja,’ antwoordde mama telkens met een glimlach.

‘Ach, ja...’

‘Katjenka had vanmorgen een soldaat op bezoek.’

‘Een nieuwe?’

‘Nee. Vladimir. Heel sympathiek.’

Ik kende al drie van Katja’s soldaten. Ze boezemden mij allemaal een machtig respect in, omdat ze in mijn ogen grote, sterke, krijgshaftige mannen van gevorderde leeftijd waren, die met kanonnen op de vijand schoten. Ronde, met de ton-

deuse geschoren hoofden. Zware laarzen. Grijs uniformjassen die naar hond roken.

Pas veel later begreep ik dat zij, Katja's soldaten, helemaal niet van gevorderde leeftijd waren. En nog niet eens mannen.

'Kinderen nog!' zou ik nu zeggen.

Ze waren eenentwintig.

De tijd holt en holt.

Allang loop ik niet meer in roze en blauwe jurkjes rond, maar in een korte broek tot boven de knieën. Alsof ik daar blij mee ben! Tuurlijk niet: ik droom over een lange broek. Een lakense herenbroek! En ook die ligt om de hoek. Alles blijkt in het leven om de hoek te liggen – de jeugd, de volwassenheid met daarachter, de duivel hale het, ook de ouderdom. Niet zozeer die van de wijsheid, zou ik zeggen, maar die van zelfzuchtigheid en gezeur.

Joost mag weten wie gelijk heeft: de jongeren die de ouderen voor romantische dwazen houden, of de ouderen die met de neus in de lucht menen dat de berekenende hoofden van de jeugd wel erg dor en hol zijn.

Ik werd naar het toelatingsexamen voor het Adelsinstituut van imperator Alexander II gebracht door Marja Fjodorovna Trifonova, het hoofd van het kinderpensionaat waar ik de eerste martelaarschreden had gezet op het vervloekte bergpad der wetenschappen, waarvan ruim de helft voor mijn bestaan volslagen nutteloos zou blijken. Daaronder: algebra, geometrie, goniometrie... Maar dat ik als zesjarige gedwongen was om de tafels der vermenigvuldiging uit mijn hoofd te leren – daarvoor ben ik tot op de dag van vandaag wel dankbaar. Die blijven je trouwe diensten bewijzen!

We hebben verschrikkelijk de zenuwen voor de instituutsexamens. Ze worden in de aula afgenomen. Nog nooit heb ik een dergelijk parket gezien. Je ziet jezelf erin als in de spiegelende etalages aan de Grote Pokrovka.

En hij is zo glad als de Zwarte Vijverschaatsbaan. Twee keer ben ik al bijna uitgegleden.

Vandaag wordt het dictee afgenomen.

Marja Fjodorovna fluistert me toe: 'Tolja, ga bij het raam aan de gang zitten.'

'Goed, Marja Fjodorovna.'

Wil ze mij soms gaan voorzeggen? Zij? Het hoofd van het pensioonaat in hoogsteigen persoon? Een gewichtige dame met lorgnet en haren zo wit als een servet, streng als de soldaat op wacht voor het paleis van de gouverneur – wil zij mij gaan voorzeggen, net als Aljosja Grinevitsj deed, die ze daarvoor met de neus in de hoek heeft gezet? Ongelofelijk! En als zij daarvoor met de neus in de hoek wordt gezet door die sombere oude baas in zijn nette jas met gouden knopen, directeur Kostyrko-Stotski? Alle leerlingen op het instituut, kwam ik spoedig te weten, noemden hem Kastorka-s-Kljotskoj, Wonderolie-met-Knoedels.

Ik maak het dictee. Mijn hart is een ijspegel en in mijn hoofd hangen net zulke dampen als in de keuken bij Mitja Lopoeshok, waar ze elke dag lekkere pannenkoeken in hennepolie bakken. Vaak hebben Mitja en ik geruild: ik kreeg zijn twee pannenkoeken en hij mijn boterhammen met ham en met Zwitserse kaas, die ik voor mijn pensionontbijt had meegekregen.

De kale leraar, een geniepig persoon met een onverstaanbaar knarsende stem, dicteert expres zo dat ik zo veel mogelijk fouten maak:

Ziet het vogeltje des Heeren,
Wordt noch droevig, noch vermoeid...

Waar moet ik een d schrijven, waar een t? En hoe schrijf je 'noch'?.. Mijn enige hoop is Marja Fjodorovna. Mijn reding! Maar de onderste ramen van de aula zijn allemaal van melkglas, ondoorzichtig! En Marja Fjodorovna is geen reus, zelfs op haar Franse hakken. Misschien vermoedt ze iets en gaat op haar tenen staan om te zien wat er voor verschrikkingen in mijn schrift te lezen zijn?

Plotseling blikkert haar reddende lorgnet over het melkglas heen.

Langzaam smelt de ijspegel in mijn borst.

Maar...

Wat is dat?

Marja Fjodorovna's ogen puilen uit hun kassen. Boven het melkglas verschijnt haar hand in zwart kanten mitaine. Haar wijsvinger geeft mij vertwijfelde signalen en tekens, die ik niet begrijp. Ik begrijp slechts één ding: ik heb een fout gemaakt... Maar waar? Welke? Ik lees het over. Daar! Dat is hem – 'noch', met een g!

Blij verbeter ik: 'nog'.

Zeker van de overwinning kijk ik naar Marja Fjodorovna, die op haar tenen staat. Zij echter grijpt zich met vertrokken gezicht bij het hoofd en verdwijnt haastig van het venster.

'Koe! Domme koe!' vloek ik. 'Kan niet eens behoorlijk voorzegen!'

Haar autoriteit is in mijn ogen hopeloos gekelderd.

'En zoiets wil een pensionaat leiden!'

Voor het dictee kreeg ik een 'voldoende'. Desondanks werd ik aangenomen, omdat ik voor alle andere examens 'zeer goed' had.

Derhalve ben ik instituter!

Vanaf de herfst loop ik rond in een zwarte lakense broek en in een uniform met lange panden en een rode kraag als van een adelsmaarschalk.